

PAŃSTWOWA
WYŻSZA
SZKOŁA
ZAWODOWA
we Włocławku

PRZESZŁOŚĆ TERAŹNIEJSZOŚĆ I PRZYSZŁOŚĆ integracji europejskiej

pod redakcją: Michała Klimeckiego,
Hanny Szczechowicz

WYDAWNICTWO PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
WE WŁOCŁAWKU

PRZESZŁOŚĆ, TERAŹNIEJSZOŚĆ I PRZYSZŁOŚĆ INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

pod redakcją
Michała Klimeckiego
Hanny Szczechowicz

WŁOCŁAWEK 2008

REDAKCJA WYDAWNICTWA
PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
WE WŁOCŁAWKU

Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość integracji europejskiej

REDAKTOR NACZELNY
dr Jan Bekasiński

REDAKTOR NAUKOWY
prof. dr hab. Michał Klimecki
dr Hanna Szczechowicz

RECENZENT
prof. dr hab. Zbigniew Karpus

ISBN 978-83-60607-15-2

Skład i druk:

Drukarnia „DIX”
87-800 Włocławek
ul. Falbanka 46-48
tel/fax (054) 234 68 98
e-mail: drukarnia_dix@poczta.onet.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
-----------------	---

CZĘŚĆ I PRZESZŁOŚĆ INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

1. Waldemar Kwiatkowski <i>Wszyscyśmy z Greków... O źródłach europejskiej jedności z filozoficznej perspektywy</i>	13
2. Maciej Wojtacki <i>Koncepcje integracyjne w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojnia w ocenach przedstawicieli obozu zachowawczego</i>	23
3. Eugeniusz Ponczek <i>Wielkie państwo narodu polskiego czy Rzeczpospolita w zintegrowanej Europie Środkowo- Wschodniej. Dylematy polskiej myśli geopolitycznej w latach II wojny światowej</i>	35
4. Józef Smoliński <i>Doświadczenia współdziałania z sojusznikami zachodnimi podczas II wojny światowej a polityka bezpieczeństwa Polski po 1989 roku</i>	63

CZĘŚĆ II TERAŻNIEJSZOŚĆ INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

5. Andrzej Sepkowski <i>Tożsamość europejska – próba zbliżenia</i>	85
6. Sergij Trojan <i>Ogólnoeuropejski kontekst samoidentyfikacji procesów integracyjnych na przestrzeni postradzieckiej</i>	105
7. Ryszard Paradowski <i>Metafizyka Europy</i>	111

8. Stefan Stępień	
<i>Polskie spory o kształt Unii Europejskiej</i>	125
9. Andrzej Pałucki	
<i>Kierunki rozwoju regionów europejskich</i>	147
10. Karolina Karpus	
<i>Sytuacja podmiotów gospodarczych w świetle założeń i kierunków polityki Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska</i>	159
11. Alla Kyrydon	
<i>Kurs eurointegracyjny Ukrainy a samoidentyfikacja państwowa</i>	173
12. Henryk Składanowski	
<i>Działania dezintegracyjne Rosji wobec Unii Europejskiej</i>	181
13. Radosław Potorski	
<i>Stanowisko Polski wobec Karty Praw Podstawowych przy Traktacie Lizbońskim. Uwagi w świetle orzecznictwa ETS w systemie politycznym Unii Europejskiej</i>	195
14. Jolanta Laskowska	
<i>Partnerstwo publiczno-prywatne jako kierunek dostosowania transportu do Unii Europejskiej</i>	211
15. Beata Stachowiak	
<i>Szkoły wyższe w Europie – wczoraj, dziś, jutro</i>	219
16. Tadeusz Jerzy Kaczorowski	
<i>Absolwenci Akademii Morskiej w Gdyni na rynku żegludowym państw Unii Europejskiej</i>	231
17. Tomasz Grzegorzczak	
<i>Powiatowa średnia szkoła publiczna na Podlasiu w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej</i>	255

CZĘŚĆ III

PRZYSZŁOŚĆ INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

18. Paweł Dzieciński	
<i>Wpływ uwarunkowań geopolitycznych na tempo i kierunki integracji europejskiej</i>	273

19. Jarosław Macała
Między ewangelizacją a laicyzacją: Przyszłość chrześcijaństwa w zjednoczonej Europie .. 287
20. Hanna Szczechowicz
Ukraina a Unia Europejska. Rozważania o ukraińskiej drodze do zintegrowanej Europy 303
21. Krzysztof Żarna
Wpływ przemian politycznych na proces integracji Słowacji z Unią Europejską 309
22. Michał Klimecki
Federalna Polska Kulturalna Autonomia „Kongres Polaków w Rosji”. Polonia we współczesnej Rosji 321
23. Adam Strzelecki
Bankowość spółdzielcza w Polsce i wybranych krajach europejskich w obliczu integracji europejskiej 329

CZĘŚĆ IV

INTEGRACJA EUROPEJSKA W OCENIE MŁODYCH BADACZY

24. Paweł Krawcewicz
Perspektywy rozwoju stosunków transatlantyckich 351
25. Przemysław Kwiatkowski
Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej 359
26. Joanna Staškowiak
Zmiany w europejskiej i amerykańskiej polityce bezpieczeństwa po wydarzeniach z 11 września 2001 roku 371
27. Marcin Wijatkowski
Unia Europejska wobec zagrożeń asymetrycznych 387
28. Michał Piechowicz
Analiza obecnego stanu integracji europejskiej a możliwe kierunki rozwoju Wspólnoty .. 403
29. Marcin Kleinowski
Wyzwania i przyszłość integracji europejskiej. Refleksja po półwieczu funkcjonowania Wspólnoty 421

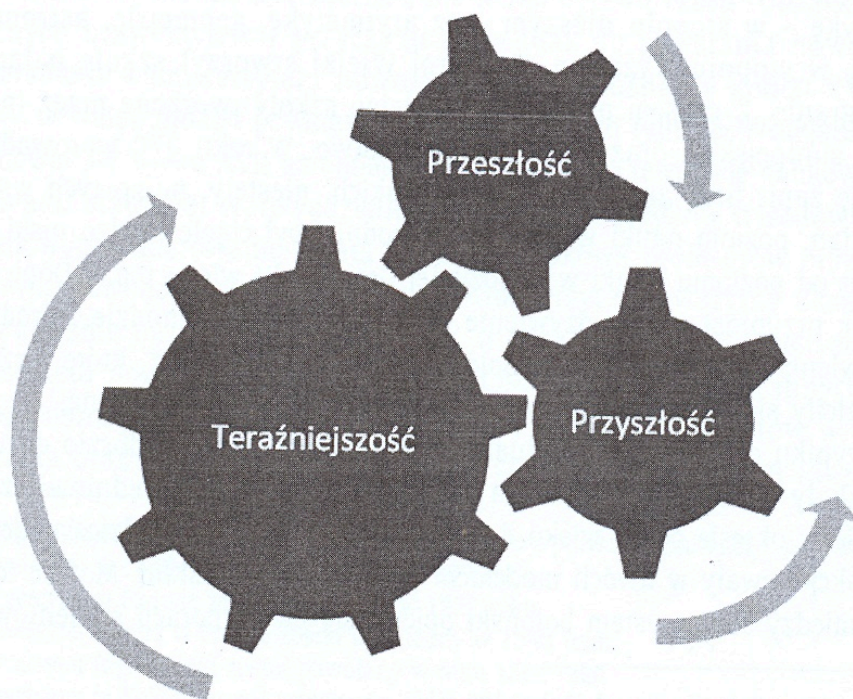
30. Karolina Gawron	
<i>Kształtowanie mechanizmu „wzmocnionej współpracy” w Unii Europejskiej</i>	435
31. Katarzyna Malinowska	
<i>Spółczesność informacyjna w Unii Europejskiej</i>	445
32. Beata Dudulska	
<i>Tożsamość narodowa Polaków, a obywatelstwo europejskie przez pryzmat traktatu lizbońskiego</i>	453
33. Natalia Seklecka	
<i>Polskie partie polityczne wobec normalizacji stosunków z Niemcami w latach 1989-1991 Wrocław 2008</i>	459
34. Rafał Kurant	
<i>Socjaliści polscy w NSZZ „Solidarność” wobec międzynarodowego ładu politycznego w latach 1980-1989</i>	467
35. Maciej Cieszyński	
<i>Praktyka orzecznicza francuskiej Rady Konstytucyjnej od lat siedemdziesiątych XX wieku, w kwestii zgodności prawa międzynarodowego i wspólnotowego z prawem wewnętrznym</i>	475
36. Magdalena Rekcć	
<i>Kraje Półwyspu Bałkańskiego w procesie integracji europejskiej</i>	491
37. Szymon Sochacki	
<i>Stosunki Bośni i Hercegowiny z Unią Europejską. Stan obecny i perspektywy</i>	505
38. Anna Janiak	
<i>Stosunki UE – Rosja: Strategiczni partnerzy, konkurenci czy oponenty?</i>	517
39. Mariusz Gołdysiak	
<i>Naddniestrzańska Republika Mołdawska we współczesnych stosunkach międzynarodowych – uwagi do problematyki</i>	527

Beata Stachowiak

SZKOŁY WYŻSZE W EUROPIE – W CZORAJ, DZIŚ, JUTRO

Wstęp

Biorąc pod uwagę fakt, że współczesne uczelnie nie przypominają szkół wyższych z poprzedniej epoki, można założyć, że uczelnie jutra również będą inne niż te dzisiejsze. Zmiany zawsze towarzyszyły szkołom wyższym, często to same uczelnie były inicjatorami zmian. Obecnie tempo przemian jest bardzo szybkie. Ta dynamika jest wynikiem m.in. powstawania i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, postępu technologicznego oraz procesów globalizacyjnych. Wobec tych zjawisk uczelnie nie mogą pozostawać obojętne, gdyż taka postawa będzie szkodliwa nie tylko dla uczelni, ale także dla całych społeczeństw.

Rys. 1 Zależność między przeszłością a teraźniejszością i przyszłością.

Przeszłość

Początki uczelni sięgają czasów starożytnych – około 500 roku p.n.e. W tym czasie na obszarze Bliskiego Wschodu, Indii, Chin oraz Grecji działały ośrodki, które można uznać za fundament szkół wyższych – uniwersytetów, akademii i politechnik. Jako przykłady tych ośrodków można podać Akademię Platońską z Aten, Nalandę działającą na terenie dzisiejszych Indii czy też szkoły chińskie. We wczesnym średniowieczu najwyższymi rozwiniętymi ośrodkami cywilizacyjnymi pod względem naukowym były Kalifaty Arabskie oraz Cesarstwo Bizantyjskie. To właśnie Bagdad i Konstantynopol stały się stolicami średniowiecznej nauki, wynikało to przede wszystkim z tego, że przyswoiły one, w przeciwieństwie do Europy Zachodniej, zdobycze nauki starożytnej Grecji. To wówczas w Bagdadzie istniała olbrzymia biblioteka i działała szkoła filozoficzna zwana Domem Mądrości, w Fezie funkcjonował uniwersytet Al Karawijjin, w którym nauczano logiki, filozofii oraz Koranu, a w Kairze powstała teologiczna uczelnia muzułmańska przy meczecie Al Azhar. W tym czasie, tj. we wczesnym średniowieczu – nauka w Europie Zachodniej była w stanie upadku, co prawda pojawiały się propozycje reform, jednak nie były one wystarczające. Twórcą reform szkolnictwa europejskiego był Karol Wielki, jego działania doprowadziły m.in. do dopuszczenia świeckich do szkół. Ustalony w wyniku jego reform program obejmował siedem sztuk wyzwolonych: gramatykę, retorykę i dialektykę – w stopniu niższym oraz arytmetykę, geometrię, astronomię i muzykę w stopniu wyższym. To Karol Wielki stworzył szkołę pałacową w Akwizgranie. Z czasem pojawiły się kolejne szkoły tworzone przez innych władców europejskich oraz przez duchowieństwo. W roku 970 wprowadzono w Europie zapis liczb za pomocą cyfr arabskich, niestety, mimo tych wszystkich działań, poziom nauki w Europie Zachodniej był ciągle bardzo niski, niższy nawet od poziomu nauki w starożytnej Grecji w III wieku p.n.e. Dopiero XI i XII wiek przyniósł pewne ożywienie intelektualne na Zachodzie, ośrodkami tego ożywienia stały się szkoły w Bolonii¹, Paryżu², Oksfordzie³, które z czasem przekształciły się w ośrodki uniwersyteckie, znane do chwili obecnej.

W wyniku ożywienia intelektualnego w wiekach średnich doszło do utworzenia szkoły wyższej, którą można nazwać uniwersytetem średniowiecznym. W Europie w okresie od XI wieku do XV wieku powstało osiemdziesiąt uczelni, które funkcjonowały w dwóch modelach: paryskim i bolońskim. Modele te różniły się między sobą, system boloński opierał się na korporacji studentów wy-

¹ Uniwersytet w Bolonii powstał około 1088 roku.

² Uniwersytet w Paryżu powstał około roku 1170.

³ Uniwersytet w Oksfordzie został utworzony około roku 1167 roku.

bierających rektora, i, co ciekawe, zatrudniających i opłacających swoich wykładowców na podstawie umów zawartych między nauczycielami a korporacją studencką. Działalność korporacji studenckiej w pewnym zakresie regulowały prawa miejskie, ale i tak zależność prawna od władarzy miasta profesorów była większa niż studentów. Model paryski był odmienny, to profesorowie tworzyli zrzeszenie, zwane cechem uczonych. Spośród własnego grona dokonywali wyboru rektora oraz dziekanów. Na średniowiecznym uniwersytecie działały cztery wydziały, tj.: Wydział Teologii, Wydział Medycyny, Wydział Prawa⁴ oraz Wydział Sztuk Wyzwolonych. Studia prowadziły kolejno do uzyskania następujących tytułów: bakalarza, magistra i doktora. W wiekach XII, XIV oraz XV nastąpił rozkwit uniwersytetów – uniwersytetów średniowiecznych oraz ośrodków miejskich. W tym czasie powstały m.in.: Uniwersytet Cambridge⁵, Uniwersytet w Padwie⁶, Uniwersytet Karola w Pradze⁷, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie⁸, Uniwersytet w Kolonii⁹, Uniwersytet w Florencji¹⁰ czy Uniwersytet w Uppsali¹¹.

Pierwsza połowa XVI wieku – czas reformacji i kontrreformacji – przyniosła zahamowanie rozwoju średniowiecznych uniwersytetów. Powodem tego były: przestarzałe programy kształcenia, skostniałe metody nauczania, lokalność, wyznaniowość, brak przepływu kadry naukowej. To wszystko powoli prowadziło do upadku średniowiecznego uniwersytetu. W otaczającej nas rzeczywistości właściwie nic nie jest wieczne, nie licząc upływu czasu. Upadek średniowiecznych uniwersytetów przyczynił się jednak do powstania nowego typu uniwersytetu – uniwersytetu nowożytnego. To właśnie w końcu XVI wieku zaczęły w Niderlandach powstawać uczelnie nowego typu, a istniejące zaczęto reformować. W wieku XVII natomiast zapoczątkowano rewolucję naukową, której symbolami stało się: wprowadzenie na uczelniach języków narodowych jako wykładowych, skierowanie uwagi na pracę naukową profesorów oraz zagwarantowanie swobody badań naukowych. Uniwersytet nowożytny ukształtował się ostatecznie na przełomie XVIII i XIX wieku. Cechami charakterystycznymi uniwersytetu nowożytnego były: niezależność od Kościoła oraz innych związków wyznaniowych, autonomia wewnętrzna, swoboda profesorów w zakresie nauczania oraz badań naukowych. Cechą charakterystyczną był także wspo-

⁴ Na Wydziale Prawa były prowadzone zajęcia zarówno z prawa kanonicznego, jak i świeckiego.

⁵ Uniwersytet w Cambridge powstał w roku 1209 roku.

⁶ Uniwersytet w Padwie został utworzony w 1222 roku.

⁷ Uniwersytet Karola w Pradze został utworzony w 1348 roku.

⁸ Uniwersytet Jagielloński został powołany w roku 1364 roku.

⁹ Uniwersytet w Kolonii został utworzony w roku 1388 roku.

¹⁰ Uniwersytet w Florencji powstał w roku 1321.

¹¹ Uniwersytet w Uppsali został utworzony w roku 1477.

mniany wcześniej język narodowy jako język wykładowy. W wieku XIX wyłoniły się cztery typy uniwersytetów: typ niemiecki, typ angielski, typ francuski oraz typ amerykański. Niemiecki typ uniwersytetu nowożytnego miał ogromny wpływ na europejskie systemy edukacyjne. Niestety, posiadał on pewne ograniczenia, które uwidoczniły się wyraźnie na początku XX wieku. Po pierwsze, uniwersytety działające na zasadzie niemieckiej straciły swoją niezależność i w pełni były podporządkowane władzom państwowym. Po drugie, na uniwersytecie typu niemieckiego nie było możliwości rozwijania nauk stosowanych, w tym nauk technicznych. Natomiast angielski typ uniwersytetu charakteryzował się przede wszystkim średniowieczną strukturą. Jego zasadniczym zadaniem było kształcenie młodzieży z kręgów elity społecznej. Na tych uniwersytetach kładziono przede wszystkim nacisk na nauczanie, na drugim miejscu znajdowały się badania naukowe, ale tylko w dziedzinach tradycyjnych – nauki stosowane i techniczne nie rozwijały się także na tych uczelniach. Model angielski zaczął zmieniać się dynamicznie dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Uniwersytety typu francuskiego były inne, przede wszystkim koncentrowały się na kształceniu kadr o wysokich kwalifikacjach, w zamierzeniach miało istnieć powiązanie między uczelniami a potrzebami gospodarki i kraju. Z czasem uniwersytety we Francji nabrały charakteru masowego, ponieważ nabór był otwarty, nieograniczony wstępnymi wymaganiami selekcyjnymi. Ostatnim typem uniwersytetów nowożytnych jest uniwersytet amerykański. Początkowo szkoły wyższe w Stanach Zjednoczonych wzorowały się na systemie brytyjskim, później zostały poddane reformom, a w ich wyniku struktura szkół wyższych zaczęła się zmieniać. Ostatecznie obok tradycyjnych kierunków, czyli humanistyki i przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, powstały kierunki techniczne, technologiczne.

Ale szkoły wyższe to nie tylko uniwersytety, to także akademie. W epoce renesansu we Włoszech powstały pierwsze nowożytne akademie. Ten model uczelni ukształtował się ostatecznie w wieku XVII i XVIII jako instytucja edukacyjna o zasięgu ogólnokrajowym. W wieku XVIII wyłonił się jeszcze jeden nowy typ szkoły wyższej, uczelni o profilu technicznym, było to oczywiście związane z rewolucją przemysłową. Jedną z pierwszych uczelni technicznych była École Polytechnique, powstała pod koniec XVIII wieku we Francji, a ściślej w 1794 roku – kiedy to pozostała utworzona wyższa szkoła techniczna, która z czasem przekształciła się w politechnikę. Wraz z rozwojem przemysłu powstały politechniki w innych miastach europejskich. Działalność politechnik obejmowała nie tylko kształcenie kadr, tak potrzebnych w rozwijających się społeczeństwach przemysłowych, ale także działalność badawczą.

W chwili obecnej można stwierdzić, iż struktura szkół wyższych nie zmieniła się diametralnie od czasów dziewiętnastowiecznych. Kolejne zmiany, które zachodziły, nie były tak dynamiczne, miały raczej bardziej ewolucyjny niż rewolucyjny charakter. Polegały one między innymi na zwiększeniu tempa przepływu informacji, idei, ludzi – co niewątpliwie było związane z powstaniem i rozwojem społeczeństwa informacyjnego.

Teraźniejszość

Obecnie Europa nie zajmuje pierwszego miejsca na naukowej mapie świata, w międzynarodowym rankingu szkół wyższych z roku 2007 roku¹² w pierwszej setce są tylko trzydzieści trzy uczelnie europejskie, a w pierwszej dziesiątce są zaledwie dwie szkoły wyższe z Europy¹³, a aż osiem ze Stanów Zjednoczonych. Ranking ten potwierdza fakt, iż Europa nie jest konkurencyjna pod względem życia akademickiego. Zresztą słabości Unii Europejskiej względem Stanów Zjednoczonych są widoczne nie tylko w obszarze działalności szkół wyższych. Już w latach dziewięćdziesiątych porównania między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską wskazywały na wolniejsze tempo jej rozwoju, mniejszą zdolność do tworzenia nowych technologii, mniejszą zdolność do absorpcji nowych rozwiązań technologicznych. Unia Europejska w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi rozwija się wolniej, gorzej radzi sobie z wyzwaniami globalizacyjnymi, przechodzeniem na gospodarkę opartą na wiedzy. Społeczeństwo europejskie starzeje się także szybciej niż amerykańskie. Dlatego też podjęto inicjatywę zwaną Strategią Lizbońską, której głównym zadaniem było stworzenie najbardziej konkurencyjnej, opartej na wiedzy, gospodarki świata i wyprzedzenie Stanów Zjednoczonych¹⁴. W Strategii Lizbońskiej sporo miejsca poświęca się edukacji. W jednym z raportów wymienia się nawet trzydzieści wskaźników opisujących rozwój edukacji na wszystkich szczeblach. Wśród najważniejszych można wyróżnić: upowszechnienie pełnego wykształcenia średniego, co będzie przekładać się na liczbę studentów, zwiększenie o 15% odsetka absolwentów kierunków technicznych, ścisłych i przyrodniczych, a także dążenie do wyrównania udziału kobiet i mężczyzn na tych kierunkach.

¹² Ranking został opublikowany na stronie internetowej Institute of Higher Education Shanghai Jiao Tong University http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2007/ARWU2007_Top100.htm 13 kwietnia 2008 roku.

¹³ Na podstawie rankingu, uczelniami europejskimi znajdującymi się w pierwszej dziesiątce są Univ Cambridge oraz Univ Oxford.

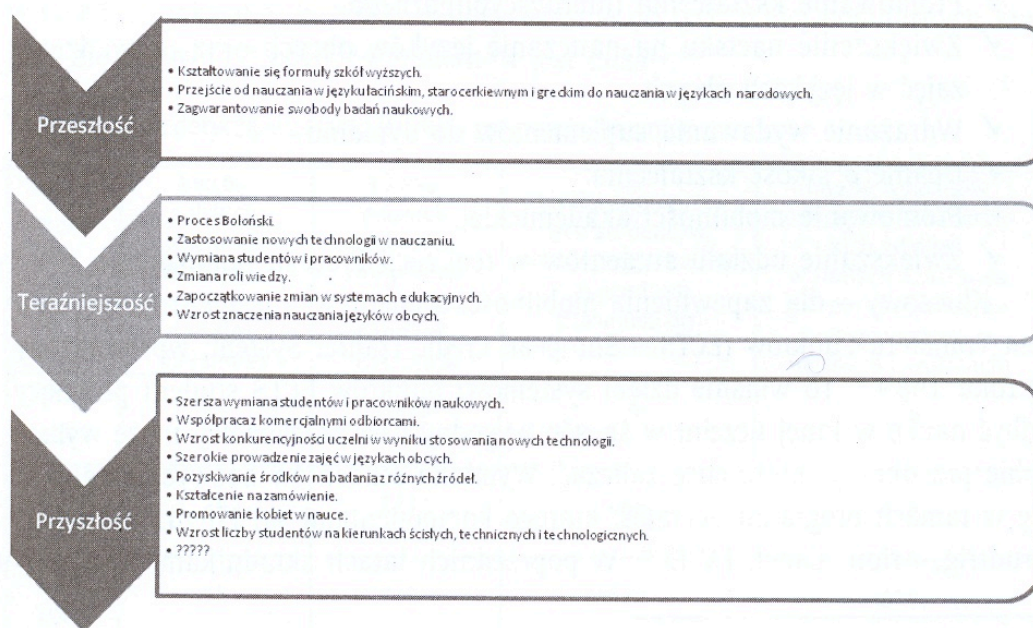
¹⁴ Zamierzenia Strategii Lizbońskiej były bardzo ambitne, po kilku latach stało się jasne, że ich realizacja nie odbędzie się w terminie.

Powstanie Strategii Lizbońskiej jest ściśle związane z pojawieniem się nowej formacji społeczeństwa informacyjnego. Przez dłuższy czas problematyką społeczeństwa informacyjnego nie zajmowano się w Europie (dla porównania w Japonii i Stanach Zjednoczonych pierwsze publikacje na ten temat pojawiły się pod koniec sześćdziesiątych). Właściwie pierwszym znaczącym dla Unii Europejskiej dokumentem, w którym poruszono problem powstawania i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, był Raport Bangemanna, który opublikowano dopiero w roku 1994. Dla społeczeństwa informacyjnego charakterystyczny jest przepływ informacji, idei, ludzi, a także towarów, usług, itp. Ta mobilność ludzi stawia wymagania także przed edukacją, bo nie tylko są to wymagania związane z powszechnym nauczaniem języków obcych na odpowiednim poziomie, ale także kwestie związane z porównywalnością kwalifikacji i wykształcenia. Próba zagwarantowania porównywalności wykształcenia, czyli, inaczej mówiąc, dyplomów, ale także kwalifikacji stała się kamieniem milowym Karty Bolońskiej podpisanej przez sygnatariuszy w roku 1988. Rektorzy trzystu osiemdziesięciu ośmiu szkół wyższych zobowiązali się do stworzenia jednolitego systemu oceniania i promowania oraz do wypracowania identycznego systemu kształcenia opartego o studia licencjackie i magisterskie. Efektem podjętych działań miał być wspólny obszar wyższego szkolnictwa europejskiego – niezależny od podziałów politycznych, kulturowych i językowych – ze strony polskiej sygnatariuszami Karty Bolońskiej było dwunastu rektorów szkół wyższych¹⁵. Po dziesięciu latach ministrowie edukacji Francji, Niemiec, Włoch i Wielkiej Brytanii podpisali w Paryżu Deklarację Sorbońską. Celem podpisania tej deklaracji było zmotywowanie narodowych instytucji do zmiany systemów edukacyjnych tak, aby sprostały wymaganiom współczesnej Europy i świata. Warto pamiętać, że różnice w systemach edukacyjnych Europy były duże, uniemożliwiały swobodne przemieszczanie się osób, a także zmniejszały szansę Europy w światowym współzawodnictwie.

W rok później, w 1999 roku, ministrowie 29 krajów europejskich odpowiedzialni za szkolnictwo wyższe podpisali tzw. Deklarację Bolońską, która stała się początkiem zmian w systemach edukacyjnych krajów europejskich, proces ten nazwano Procesem Bolońskim. Zamierzenia były bardzo ambitne, dzisiaj wiadomo, że wszystkie nie zostaną zrealizowane w pierwotnie ustalonym terminie. I tak, do roku 2010 planowano utworzenie Europejskiej Przestrzeni Szkol-

¹⁵ Z polskiej strony sygnatariuszami Karty Bolońskiej byli rektorzy następujących uczelni: Politechniki Białostockiej, Politechniki Gdańskiej, Politechniki Świętokrzyskiej, Politechniki Warszawskiej, Politechniki Wrocławskiej, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Warszawskiego.

nictwa Wyższego (European Higher Education Area). Podobnie jak w Strategii Lizbońskiej planowano do roku 2010 stworzenie w Unii Europejskiej najbardziej konkurencyjnej gospodarki na świecie. Co warto podkreślić, tworzenie tego obszaru miało odbywać się przy zachowaniu niezależności i autonomii uniwersytetów. W wielu dokumentach stwierdza się, iż Proces Boloński jest swoistą odpowiedzią na wyzwania współczesnego świata, świata, w którym konkurencja jest bardzo ważna. W wyniku tego procesu w krajach sygnatariuszy miano stworzyć warunki sprzyjające mobilności obywateli, dostosować system edukacyjny do potrzeb zmieniającego się rynku pracy¹⁶, podnieść atrakcyjność i konkurencyjność szkolnictwa wyższego w Europie. Można sobie w tym miejscu zadać pytanie: czy realizacja Procesu Bolońskiego przyczyniła się do zwiększenia konkurencyjności szkół wyższych w krajach europejskich? Cóż, odpowiedź na to pytanie jest z pewnością złożona i trudna. Jedno można stwierdzić, ranking nie napawa optymizmem, ale działania podjęte w ramach realizacji Deklaracji Bolońskiej przyczyniły się do harmonizacji systemów kształcenia w krajach europejskich.

Rys. 2 Wybrane działania dotyczące uczelni w przeszłości, teraźniejszości, przyszłości.

Proces Boloński przyczynił się także do zwiększenia mobilności studentów, co jest niewątpliwie pozytywnym zjawiskiem, gdyż przepływ ludzi niesie za sobą przepływ idei, a przecież dla środowiska naukowego nie ma nic gorsze-

¹⁶ W społeczeństwie informacyjnym rynek pracy jest inny niż w społeczeństwie przemysłowym, wymaga kilku zmian zawodów w trakcie życia zawodowego.

go niż bierność i izolacja. Z upływem lat Proces Boloński rozszerzał się na kolejne kraje, i tak w roku 2007 obejmował już 46 państw¹⁷. Obecnie w Procesie Bolońskim, który tak bardzo wpływa na europejskie szkolnictwo wyższe, można wskazać pewne priorytetowe cele. Należą do nich:

- ✓ Wprowadzenie systemu czytelnych i porównywalnych stopni (dyplomów).
- ✓ Wprowadzenie studiów dwustopniowych.
- ✓ Wprowadzenie punktowego systemu i rozliczania osiągnięć studentów (systemu punktacji ECTS).
- ✓ Zwiększenie mobilności studentów i pracowników.
- ✓ Współdziałanie w zakresie zapewnienia jakości kształcenia.
- ✓ Propagowanie kształcenia ustawicznego.
- ✓ Dążenie do współdziałania studentów i uczelni w zakresie Procesu Bolońskiego.
- ✓ Propagowanie atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego.
- ✓ Zacieśnienie związków między badaniami a przemysłem.
- ✓ Rozszerzanie systemu studiów o trzeci stopień, czyli studia doktorackie.
- ✓ Promowanie kształcenia interdyscyplinarnego.
- ✓ Zwiększenie nacisku na nauczanie języków obcych oraz prowadzenie zajęć w językach obcych.
- ✓ Wdrażanie wydawania suplementów do dyplomu.
- ✓ Dbanie o jakość kształcenia.
- ✓ Promowanie mobilności akademickiej.
- ✓ Zwiększanie udziału studentów w realizacji Procesu Bolońskiego.

Kluczowy – dla zapewnienia mobilności studentów – jest Europejski System Transferu Punktów (ECTS – European Credit Transfer System) wprowadzony w roku 1989¹⁸. To właśnie dzięki systemowi punktów ECTS student pragnący odbyć naukę w innej uczelni w sposób wygodny i bezproblemowy może wybrać sobie przedmioty, które chce zaliczyć. Wymiana studentów zazwyczaj odbywa się w ramach programu Socrates, którego komponentami są: Lingua, Eurydice, Grudrig, Arion, Label, PV LLP. W poprzednich latach składnikami byli: Era-

¹⁷ Państwami biorącymi udział w systemie bolońskim były w roku 2007: Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czarna Góra, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Lichtenstein, Litwa, Łotwa, Macedonia, Malta, Mołdowa, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, Ukraina, Watykan, Węgry, Wielka Brytania, Włochy.

¹⁸ Na początku system ECTS został wprowadzony tylko w szkołach wyższych Europy Zachodniej. Punkty ECTS są względną miarą nakładu pracy studenta w ciągu roku akademickiego. W systemie ECTS przyjmuje się, iż na semestr przypada 30 punktów, a na cały rok akademicki 60 punktów.

smus, Comenius, Minerva, PV Centralne – część tych inicjatyw została wchłonięta przez inne inicjatywy, np. „Uczenie się przez całe życie”.

Teraźniejszość w europejskich szkołach wyższych to także program Erasmus¹⁹. Po dwudziestu latach działania tego programu obejmuje on coraz więcej uczelni. Obecnie uczestniczy w nim dziewięć na dziesięć szkół wyższych w Europie. Dzięki temu programowi wymiana studentów odbywa się w sposób płynny i zorganizowany. Jednak rozwój cywilizacyjny w krajach Europy jest zróżnicowany, ośrodki akademickie też nie są równomiernie rozmieszczone, niektóre z państw europejskich są bardziej popularne, inne mniej – wskazuje na to analiza danych z krajów uczestniczących w tym programie. Kraje, z których wyjeżdża więcej osób niż przyjeżdża w ramach programu Erasmus, to, m.in.: Austria, Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Francja, Grecja, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Niemcy, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Turcja, Węgry, Włochy. Państwa, do których przyjeżdża więcej studentów niż wyjeżdża, to, m.in.: Belgia, Dania, Finlandia, Irlandia, Holandia, Islandia, Lichtenstein, Malta, Norwegia, Portugalia, Szwecja oraz Wielka Brytania. Dane w tabeli 1. pokazują, iż Polska należy właśnie do tych mniej popularnych krajów, ale aktywność polskich studentów jest duża²⁰.

Tabela 1. Dane dotyczące udziału Polski w programie Erasmus.

Rok akademicki	Liczba polskich uczelni posiadających Kartę Uczelni Erasmus	Liczba polskich studentów, którzy wyjechali na stypendium Erasmus	Liczba zagranicznych studentów, którzy przyjechali na stypendium Erasmus do Polski	Liczba wyjazdów nauczycieli akademickich z Polski w ramach Erasmus (w celu prowadzenia zajęć w zagranicznych uczelniach)
1998/1999	46	1426	220	359
1999/2000	74	2813	466	605
2000/2001	98	3691	614	678
2001/2002	98	4322	753	800

¹⁹ Początek programu Erasmus datuje się na rok 1987, jest jedną z bardziej znanych inicjatyw wspólnotowych, program ten odpowiada na wyzwania tworzenia w Europie – Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

²⁰ Polskę w roku akademickim 2007/2008 reprezentuje w tym programie jest 256 szkół wyższych.

Rok akademicki	Liczba polskich uczelni posiadających Kartę Uczelni Erasmusa	Liczba polskich studentów, którzy wyjechali na stypendium Erasmusa	Liczba zagranicznych studentów, którzy przyjechali na stypendium Erasmusa do Polski	Liczba wyjazdów nauczycieli akademickich z Polski w ramach Erasmusa (w celu prowadzenia zajęć w zagranicznych uczelniach)
2002/2003	120	5419	1054	884
2003/2004	151	6278	1459	946
2004/2005	187	8388	2332	1394
2005/2006	217	9974	3063	1740
2006/2007	240	11219	b.d.	2030
2007/2008	256	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: <http://www.erasmus.org.pl>.

Teraźniejszość jest określona także przez inną zmianę – w ostatnich latach zmieniła się rola wiedzy. Jak podkreśla J. Woźnicki „w ostatnich kilkunastu latach nastąpiła jakościowa zmiana w pozycji wiedzy oraz jej relacji instytucjonalnych.

- Wiedza ogromnie wzrosła (jest produkowana intensywnie).
- Wiedza się zdemokratyzowała (stała się dostępna dla wszystkich).
- Wiedza się upodmiotowiła (decyduje o pozycji krajów)²¹.

I tak jak w wiekach średnich – otoczenie wpływa na szkoły wyższe, a ich działalność – wpływa na otoczenie. Teraźniejszość szkół wyższych w Europie to także powszechne stosowanie technik informacyjno-komunikacyjnych. Upowszechnienie sieci Internet przyczyniło się do wielu zmian, przede wszystkim dostęp do zasobów wiedzy jest właściwie zagwarantowany z każdego miejsca i o każdym czasie. W wyniku stosowania nowych rozwiązań technologicznych inaczej też przedstawia się kwestia konkurencyjności uczelni. Aby brać udział w zajęciach prowadzonych w renomowanej uczelni, wystarczy zapisać się na wirtualny kurs i opłacić chesne, można uczestniczyć w zajęciach, nie ruszając się z miejsca zamieszkania. Oczywiście e-learning ma ograniczenia, ale jest to

²¹ Woźnicki J., „Polskie szkoły wyższe w Europie wiedzy”, Głos UMK 6/2003, źródło: <http://glos.umk.pl/2003/06/szkoly> z dnia 9 kwietnia 2008 roku.

rozwiązanie, które w przyszłości będzie często stosowane i uczelnie muszą być na nie przygotowane zarówno w zakresie sprzętowym, jak i kadrowym. Uniwersytety, a szerzej: szkoły wyższe, muszą sprostać wymogom e-społeczności, wykorzystując chociażby w znacznie szerszym zakresie e-learning (aczkolwiek autorka nie twierdzi, iż e-learning zastąpi tradycyjne nauczanie).

Przyszłość

Przyszłość zawsze stoi pod znakiem zapytania, ale zawsze można na jej temat dywagować. Obecnie trudno jest przewidzieć, co będzie za dziesięć czy dwadzieścia lat. Z pewnością uczelnie będą musiały bardziej otworzyć się na współpracę z innymi ośrodkami naukowymi i przemysłowymi. Szkoły wyższe będą musiały stosować się nowe technologie, gdyż one z pewnością uatrakcyjnią zajęcia dydaktyczne²², a to z kolei pozwoli być może na zaistnienie uczelni na arenie międzynarodowej.

Wydaje się, że procesy globalizacyjne nie osłabną, dlatego też wymiana studentów i pracowników nie będzie obejmować jedynie kontynentu europejskiego, z pewnością rozszerzy się na Amerykę Północną oraz kraje azjatyckie. Wydaje się, że nastąpi proces odwrotny do procesu z XVIII – powszechne stanie się wykorzystywanie języka angielskiego. Czy nastąpi wzrost kształcenia w kierunkach ścisłych, przyrodniczych i technicznych? Z pewnością kształcenie w tych kierunkach jest kosztowne a i kierunki te nie są chętnie wybierane przez studentów, gdyż studiowanie jest trudne i czasochłonne. Jeżeli jednak w Europie nie będzie kładło się większego nacisku na kształcenie na kierunkach ścisłych i technicznych, to Europa będzie skazana na import nowych rozwiązań technologicznych. A realizacja celów Strategii Lizbońskiej będzie skazana na niepowodzenie.

Uczelnie w najbliższym czasie będą także musiały poszerzyć swoją ofertę w zakresie kształcenia podyplomowego – to oczywiście jest związane z koniecznością zdobywania nowych kwalifikacji i umiejętności przez pracowników w społeczeństwie informacyjnym. Wykorzystywanie nowych technologii w procesie kształcenia będzie niezbędne, pozwoli to słuchaczom na uczestniczenie w części zajęć w trybie on-line, na zaoszczędzenie czasu związanego z dojazdami, pozwoli to także uczelniom na dotarcie ze swoją ofertą do większej liczby odbiorców.

²² Uatrakcyjnienie zajęć może mieć m.in. postać wirtualnych zajęć z wybitnymi osobistościami nauki.

Wydaje się, że będą takie ścierać się różne koncepcje szkół wyższych – czy skupić się tylko na dydaktyce, czy na badaniach naukowych, czy też pełnić utylitarno-pragmatyczną rolę wobec społeczeństwa i gospodarki rynkowej? Każda z tych koncepcji ma swoich zwolenników. Obecnie wydaje się, że popularniejsza jest ostatnia z nich, jednak która zwycięży – nie wiadomo.

Podsumowanie

Podsumowując, można stwierdzić jedno, z pewnością zmiany zajdą, ale, jakie one będą, dzisiaj nie możemy jednoznacznie stwierdzić. Możemy jedynie mieć nadzieję, że będą to zmiany na lepsze.

Bibliografia

http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2007/ARWU2007_Top100.htm

<http://glos.umk.pl/2003/06/szkoly>

<http://www.nauka.org.pl>

<http://www.erasmus.org.pl>

Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, tom 6, red. T. Pilch, Warszawa 2007.